

Г. В. ЗИМОВЕЦЬ

Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України
м. Київ, Україна

Електронна пошта: galynazymovets@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-6232-7469>

ЧИННИКИ ПРОЦЕСУ АДАПТАЦІЇ ЗАПОЗИЧЕНЬ ДО СИСТЕМИ МОВИ

У статті розглянуто специфіку пристосування запозичень з англійської мови до системи української мови порівняно із ситуацією в німецькій і сербській мовах. Предметом дослідження стали адаптаційні процеси в фонетиці й граматиці зазначених мов. Аналіз засвідчив існування як зовнішньо-, так і внутрішньомовних чинників, що визначають перебіг адаптації запозичень до системи мови. Основним внутрішньомовним чинником, який впливає на адаптацію, є відмінності в конфігурації фонетичного та граматичного рівнів мов, що контактують. Англійська мова відзначається багатством вокалізму, що приводить до необхідності спрощення фонетичного складу при перенесенні англізмів до інших мов. Істотну роль у процесах фонетичної адаптації на сучасному етапі відіграє транскрипція, тобто освоєння іншомовної лексики відбувається з оперттям на її звучання, а не написання. Неусталеність форм передачі звуків іншої мови спричиняє варіативність фонетичного складу англізмів на початковому етапі їх побутування в мові. Вибір субститута також може бути зумовлений традицією передачі тих або інших звуків у складі запозичень. Граматична адаптація полягає в пристосуванні запозичень до системи мови-реципієнта. Її перебіг залежить від морфологічного типу мови та рівня генетичної спорідненості. Під час дослідження було виявлено основні моделі набуття англізмами категорії роду, відсутньої в англійській, в основі чого лежать як формальні, так і семантичні чинники. Крім того, було висвітлено способи входження до системи мови іменників *pluralia tantum*. Проведений аналіз показав, що типологічною відмінністю між процесом запозичення, з одного боку, у слов'янських мовах, а з другого — у німецькій, є обов'язковість у перших дериваційній стадії при запозиченні дієслів і прикметників, що ускладнює адаптацію англізмів до системи мови.

Ключові слова: запозичення, англізм, адаптація, субституція, мовний вплив

Взаємодія з іншими мовами завжди становила істотне джерело поповнення лексики. Це зумовлює актуальність дослідження механізмів засвоєння системою мови іншомовних одиниць. При розгляді міжмовних контактів належну увагу слід звертати на особливості адаптації запозичень, оскільки саме на цій стадії проявляється творча роль мови та розвиваються її власні ресурси. Під адаптацією ми розуміємо весь процес входження нової одиниці до матриці складних синтагматичних і парадигматичних зв'язків на усіх рівнях мови, що приводить до набуття запозиченою лексею нового (порівняно з мовою-джерелом) змісту, який визначається її місцем у системі мо-

ви-реципієнта. Саме активна роль останньої в процесі інтеграції одиниць іншої мови уможливує забезпечення стійкості мовної будови та збереження динамічної рівноваги, яка допомагає уникнути загрози для існування самої системи мови, оскільки в період інтенсивних мовних контактів не виключається їх взаємодія, наслідком якої може стати змішування мов (піджинізація). Л. А. Булаховський у цьому контексті слушно зазначав: «Корисність запозичення перетворюється в свою протилежність, коли через невпинний тиск численних запозичень у носіїв мови, що йому (цьому тискові) підлягають, занепадають власні творчі сили на мовній ділянці та не розвивається (слабшає) контакт з прямими носіями рідної мовної стихії» [Булаховський : 270]. Отже, одним з чинників забезпечення тяглості мови слід визнати здатність останньої прилагоджувати для власних потреб іншомовні ресурси, не втрачаючи водночас своєї самотності.

Інтерес до інтеграції іншомовної лексики виник ще на ранніх стадіях розвитку гуманітарної думки. Зокрема, Варрон у трактаті «Про латинську мову» звернув увагу на включення іноземних імен до питомих парадигм відмінювання [Античные теории : 81], що становить етап морфологічної адаптації запозиченої лексики. У середньовічній арабській лексикографічній традиції запозичені лексеми отримували відповідні позначки, при цьому Ал-Джавхарі відзначав, що іншомовні слова «арабізуються», тобто вимовляються за законами арабської мови [Рыбалкин : 115]. Особливо активно міжмовна взаємодія починає досліджуватися в ХХ ст., коли стрімко зростає інтенсивність контактів між представниками різних культур. У працях Е. Хаугена та У. Вайнрайха було сформульовано основні підходи та запропоновано інструментарій теорії мовних контактів, яка охоплює широке коло питань як власне лінгвістичного, так і психо- та соціолінгвістичного характеру [Вайнрайх; Haugen].

Як об'єкт нашого аналізу було обрано способи адаптації англізмів до сучасної української мови, які розглядаються в типологічному ключі у порівнянні із ситуацією в сербській і німецькій мовах. Як відомо, сербська належить до однієї генетичної групи з українською і має подібну граматичну структуру, яка є синтетичною за своїм характером. Ступінь спорідненості української з німецькою є, натомість, віддаленішим. До того ж німецька граматична структура має порівняно вищий ступінь аналітизму, що й зумовлює більший контраст у мовній будові в парі українська-німецька порівняно з парою українська-сербська. Ми ставимо за мету простежити внутрішні та зовнішні чинники, що впливають на процес адаптації запозичень до системи мови-реципієнта. Матеріалом для дослідження послужили англізми з таких словників іншомовних слів: «Велики речник страних речи и изреча» під редакцією І. Клайна, М. Шипки, «Словник іншомовних слів» під редакцією Л. О. Пустовіт, «Словник іншомовних слів: тлумачення, словотворення та слововживання» під редакцією С. П. Бибик, Г. М. Сютюї, «Das Fremdwörterbuch (Dudenverlag)»; а також власні матеріали, зібрані в періодичних виданнях України, Німеччини та Сербії у перше десятиріччя ХХІ ст. Вплив англійської на розглядані нами мови досліджували в різних аспектах Б. М. Ажнюк, Ф. Дебюс, Ю. О. Жлуктенко, Є. А. Карпіловська, В. Карстенсен, В.Т. Коломієць, В. Леопольд, Л. І. Лісогуб, О. Г. Муромцева, О. В. Слаба, О. А. Стишов, М. Сурдучкі, Р. Філіпович. Новизна нашого підходу полягає в зіставному аналізі специфіки пристосування запозичених одиниць до системи типологічно подібних і відмінних мов.

Термін «адаптація» вживається на позначення всієї сукупності процесів видозміни іншомовної лексеми, які відбуваються в мові-реципієнті. Раніше це явище описувалося також під іншими термінами. Зокрема, В. М. Жирмунський, розглядаючи процеси граматичного та фонетичного пристосування інтернаціоналізмів, користувався терміном «націоналізація» [Жирмунський : 195]. Сутність цього явища полягає в інтеграції іншомовних одиниць до системи мови-реципієнта, що приводить до втрати частини їх рис і характеристик і набутті нових. Ступінь засвоєння при цьому може значно варіювати, на що впливають передусім внутрішньомовні чинники, а саме контраст між системою мови-реципієнта та мови-джерела.

Адаптація лексичних запозичень — це розтягнутий у часі процес, у якому потрібно розрізняти декілька аспектів. Наприклад, О. Г. Муромцева виділяє такі показники засвоєності запозиченого слова: 1) фонетично-графічна передача іншомовного слова засобами мови, що його запозичує; 2) повне або часткове фонетичне засвоєння слова; 3) граматичне засвоєння, тобто входження лексеми до певного граматичного класу слів; 4) словотворча активність, яка проявляється у використанні запозичених слів як твірних основ; 5) семантичне засвоєння, яке полягає у встановленні різноманітних зв'язків з елементами словника, входженні в синонімічні ряди та створенні антонімічних пар [Муромцева : 61-62]. Предметом нашого розгляду в цій статті є перші три аспекти, тобто інтеграція запозичень до фонетики та граматики мови-реципієнта.

Фонетична адаптація передбачає відтворення звуків відповідника мови-джерела близькими за звучанням звуками мови-реципієнта. Вона може відбуватися за допомогою двох основних механізмів: або відображати звучання слова в мові-джерелі (транскрипція), або відтворювати його написання (транслітерація). Вибір одного з цих двох способів зумовлений різноплановими внутрішньо- та зовнішньомовними чинниками. Наслідкування звукового складу характерне для ситуацій, у яких переважає усний канал комунікації, тобто для взаємодії на побутовому рівні, передусім при ареальному контактуванні. Цей механізм є єдино можливим, коли мовні спільноти ще не мають писемності або коли писемність відіграє незначну роль у культурі та комунікації. У такій ситуації пристосування запозичень до фонетики мови-реципієнта відбувається згідно із суб'єктивним сприйняттям вимови слова в мові-джерелі, що часто може мати наслідком значну варіативність плану вираження запозичень, представлених у різних діалектах і ідіолектах. Транслітерація з'являється з поширенням писемного каналу комунікації. Її значення було надзвичайно вагомим в епоху домінування латини як основного засобу спілкування в Європі, що й сьогодні продовжує визначати характер фонетичної адаптації слів латинського походження. Останні містять елементи, які в різних мовах отримують відмінне фонетичне прочитання (пор. англ. *civilization*, нім. *Zivilization*, пол. *cywilizacja*, укр. *цивілізація*). Поширеність транслітерації певною мірою співвідносна з книжно-писемним типом білінгвізму.

Фонологічна система будь-якої мови є унікальною, тож парадигматичні й синтагматичні зв'язки її фонем не повторюються в інших мовах, що унеможливує встановлення повної тотожності між звуками двох мов. Однак у багатьох випадках у конкретній мовній парі можна визначити приблизні звукові відповідники (субститути), акустичні та артикуляційні характеристики яких дуже подібні. Саме за допомогою використання таких близьких

звуків і відбувається фонетична адаптація. Наприклад, англійський звук [m] відтворюється за допомогою українського [м] тощо. Проблема постає в разі відсутності близьких відповідників у фонемичних системах двох мов.

Як свідчить зіставний аналіз систем консонантизму української та англійської мов, потенційну проблему для адаптації до української фонологічної системи становлять англійські звуки [h] та [θ]. У фонематичних системах слов'янських мов, у тому числі української, відсутні міжзубні звуки. Тож приголосний [θ] в українській, як правило, заміщається найближчим за місцем творення звуком [т], що супроводжується також зміною способу творення: *трилер, термос*. Подібною є картина пристосування цього англійського звука до системи сербської мови: *трилер, термос*. Вибір саме такого варіанта субституції скоріше за все пов'язаний з традицією передачі відповідного грецького звука в європейських мовах (пор. *театр, пантеон*).

Проблема адаптації англійського приголосного [h] лежить у власне мовній площині, оскільки за своїми диференційними ознаками цей звук не має повного відповідника ні в українській, ні в сербській мовах, що зумовлює необхідність його субституції іншими звуками із втратою деяких диференційних ознак. У фонологічній системі сербської мови відсутні фарингальні, тож субституція прогнозовано відбувається за допомогою найближчого щільного задньоязикового глухого звука [x]: *хаж-тек, хакер, хардвер, хендикеп, хипермаркет, холдинг, хокей, хула-хуп*. Натомість в українській мові в теоретичному плані можливі два підходи до субституції розгляданого англійського приголосного: 1) за допомогою українського звука [x], при цьому підставою для заміни виступає наявність в останнього таких диференційних ознак, як глухість і щільність, та відносна близькість за місцем творення, оскільки він є найбільш заднім з українських глухих звуків; 2) за допомогою українського [г], коли, на відміну від першого випадку, наявне нехтування такою диференційною ознакою, як глухість, однак це компенсується наближенням до місця творення англійського відповідника. Остання модель субституції, на нашу думку, в українській мові може опосередковано підтримуватися використанням фрикативного [г] у латинізмах, що відтворює звучання оригіналу: *галюцинація, гербарій, гібіскус, гумус, інгібітор*, адже цей фарингальний звук у латині позначався літерою **h**. У сучасній українській мові спостерігаємо обидві моделі адаптації. У ХХ ст. англійський звук [h] передавався, як правило, за допомогою звука [x] (*хокей, хол*), на що впливала російська мова, у якій звук [x] є реалізацією, найближчою до англійського відповідника. Однак у складі старих запозичень також можна зустріти дзвінкий фарингальний звук, як-от *гандбол, гандикап, гунтер*, що свідчить про відсутність єдиного підходу до засвоєння англійських запозичень, які містять цей звук. У багатьох іншомовних усталених власних назвах літера **h** передається через [г] безвідносно до того, який звук вона позначає в оригіналі: *Гамбург, Ганнібал, Генріх, Голландія, Гондурас*. Остання редакція українського правопису надає перевагу використанню літери **г** при передачі англійського глухого фарингального. Сучасний узус засвідчує використання обох варіантів адаптації, що призводить до появи варіативності, причому як серед загальних (*гакер/хакер*), так і серед власних назв (*Гіларі/Хіларі*). Будь-який з варіантів адаптації глухого фарингального призводить до втрати однієї з диференційних ознак. Одним з чинників, який ускладнює адаптацію англізмів, які містять латинську літеру **h**, є те, що остання в різних мовах позначає відмінні звуки, як-от глухий задньоязиковий у деяких слов'янських

мовах (словенська, хорватська) vs глухий фарингальний у германських чи дзвінкий фарингальний у чеській. Через ідентичність графічної форми може виникати хибне уявлення про фонетичну подібність слів різних мов. З огляду на це правила фонетичної адаптації бажано формулювати для кожної мови-джерела окремо, а не встановлювати загальні способи передачі графем, які мають відмінне звукове наповнення в різних мовах.

Практика засвідчує існування ще однієї проблеми з адаптацією англізмів до системи української мови, а саме відтворення звука [g], який здебільшого передається за допомогою фрикативного [ɣ] попри існування в українській фонетиці близького відповідника [r], який перебуває на периферії системи: *буги-вуги, голкіпер, грейдер, драга*. У сербській мові цей звук послідовно передається проривним дзвінким задньоязиковим, що є цілком логічним з огляду на близькість його звучання до оригіналу: *bugi-vugi, gol, grejder, gril*. В українському узусі можна спостерігати паралельне побутування обох моделей адаптації англійського звука [g] у нових запозиченнях за допомогою [r] та [ɣ]: *бігборд-бігборд, гендерний-гендерний*. Таку тенденцію адаптації новітніх англійських запозичень слід витлумачувати в ширшому контексті, а саме з урахуванням активізації проривного [r] у сучасній українській мові в іншомовних власних назвах. Як відомо, останньою редакцією правопису передбачена можливість передачі [g] через обидві літери. Це може привести до посилення позиції проривного в системі мови.

При передачі англ. [dʒ] у більшості випадків наявна субституція близьким українським звуком [дж]: *бюджет, Джон, джаз, джакузі, джоббінг*. У сербській спостерігаємо подібну адаптацію за допомогою твердого африката [ц]: *бец, цогинг, цез, цип*. Таким є передбачуваний результат при запозиченні безпосередньо з англійської, оскільки в обох розглянутих слов'янських мовах наявний дуже близький відповідник. Картина змінюється в разі появи в процесі запозичення проміжної ланки — мови-посередника. Так, перший приголосний в англізмі *жокей* відображає звучання у французькій мові, через яку ця лексема зайшла до російської, а потім до української. На сучасному етапі спостерігаємо боротьбу двох лексем: *диск-жокей vs ді-джей*, перша з яких містить уже усталену форму, а друга є неозапозиченням, яке є ближчим у фонетичному плані до англійської форми. Подібне коливання спостерігається також у сербській мові: *цокей/жокей*.

Подібні приклади показують, що процес фонетичної адаптації може ускладнюватися соціолінгвістичним чинником престижності мови, який, як відомо, відзначається змінним характером, оскільки він є наслідком геополітичної потуги певної нації та, відповідно, її мови. Перетворення англійської мови на глобальну відбувається після Другої світової війни, хоча вона й раніше виступала вагомим джерелом формування окремих термінологічних систем мов світу, передусім спортивної та морської справи. Тому цілком природно, що на сучасному етапі англійська виконує роль мови-посередника, яка визначає форму запозичень. Так, відмінності у фонетичному складі в укр. *дзудо* і серб. *цудо*, очевидно, пов'язані зі шляхом запозичення. В українську мову ця лексема заходить через російську, куди вона потрапляє безпосередньо з японської, тому в ній відтворено альвеолярний африкат [dʒ], який є в мові-джерелі. Натомість у сербській використання в розгляданому англізмі [dʒ] зумовлене тим, що посередником виступила англійська мова, у якій свистячий африкат було замінено на шиплячий.

Застосування вище окреслених двох різних підходів до адаптації (транслітерації та транскрипції) спричиняє появу коливань у передачі дзвінків і глухих приголосних у певних позиціях, що пов'язано з відмінностями в характері асиміляційних процесів у мовах, які перебувають у контакті. Зокрема, у неозапозиченні *нюзмейкер/нюсмейкер*, форма якого в медіатекстах не є усталеною, спостерігаємо в першому випадку відтворення наслідків прогресивної асиміляції *s* → *z* у фінальній позиції іменника англ. *news*. Цей асимілятивний процес на письмі в англійській мові не відбивається. Натомість фонетична адаптація в другому варіанті спирається на написання. Вибір механізму транслітерації при передачі кінцевої приголосної, очевидно, підкріплюється тиском системи, адже в разі застосування цього методу адаптації один і той самий англійський формант *-s* відтворюється однаково: *джинси, пірс, рельси*. Хоча в узусі наявні приклади його транскрипції, як-от при адаптації до системи української мови назви мережі американських ресторанів швидкого харчування *Макдональдз*, де було обрано варіант написання, який точніше відтворює оригінальне звучання. Ще одним виявом тенденції до наслідування звучання, а не буквеного складу, вважаємо повну відсутність в англізмі *рок-н-рол (rock-and-roll)* німих літер, які є в мові-джерелі.

Адаптація англійських голосних фонем має ускладненіший характер з огляду на існування значних відмінностей у системах вокалізму української і сербської мов, з одного боку, та англійської, — з другого. Це є причиною відсутності однозначних відповідників між фонетичними системами двох мов, а отже, створює підґрунтя для виникнення варіативності у фонетичному складі англізмів. З огляду на багатство англійського вокалізму при засвоєнні англійських лексем слов'янські мови стикаються з необхідністю вибору відповідника з декількох можливих, жодний з яких не є більш наближеним до оригіналу. Так, значну проблему для адаптації запозичень до системи слов'янських мов становить англійський звук [æ], тобто голосний переднього ряду низького піднесення. Це місце в фонематичній системі і української, і сербської залишається незаповненим, тобто звук є наддиференційованим для носіїв слов'янських мов (про явища наддиференціації та недодиференціації в мові білінгвів докладніше див.: [Вайнрайх : 49]). Узус засвідчує існування двох варіантів її передачі в українській як [a] або [e]: *джем, менеджер, сканер* (у ЗМІ зустрічається у формі *скенер*), *кемпінг, сленг, спам, рафтинг, хакер, челендж*. У сербській мові також відсутній усталений спосіб передачі цього звука: *камп/кемп, менаџер, сленг/сланг, спам*. В основі вибору субституту [e] лежить той факт, що його місце творення більш наближене до англійського звука [æ], ніж місце творення українського [a]. Використання субституту [a] більшою мірою спирається на написання, хоча важливо також ураховувати, що при такому заміщенні зберігається диференційна ознака низького піднесення. В останній редакції українського правопису було зроблено спробу врегулювати способи передачі цього англійського звука, надавши перевагу субституції через літеру *а*. Однак при передачі сучасних власних назв часто можна спостерігати застосування саме фонетичної транскрипції, тобто перевага надається літері *е*: *Тетчер, Хенкс (Генкс), «Проктер енд Гембел», Кемп-Девід*.

Неусталеними залишаються й способи адаптації голосного нижньо-середнього ряду заднього піднесення [ʌ], який в українській та сербській мовах передається за допомогою голосних [e] та [a]: укр. *блеф, демпінг, джемпер, ленч, саміт*, серб. *блеф, дампінг, ланч*. Транслітерація

зіграла провідну роль в оформленні нового запозичення укр. *перформанс*, серб. *перформанс* (від англ. [pə'fɔ:m(ə)ns]). У цьому англізмі редукований звук [ə] передається через літеру *а*, хоча краще б відтворювала звучання англійського відповідника літера *е*, що позначає голосний, наближений до редукованого за такою диференційною ознакою, як середнє піднесення. Не виключаємо впливу на модель адаптації іменника *перформанс* престижної в минулому французької вимови, адже наголос у запозиченні перенесено на кінець слова. Складні процеси відбуваються і при засвоєнні іменника *message*, український відповідник якого наявний в узусі у двох таких варіантах: *меседж/месидж*. Друга реалізація є типовим прикладом адаптації за звучанням у мові-джерелі (від англ. [mesɪdʒ]). Натомість перший варіант потребує додаткових коментарів. Ми вважаємо, що субституція в цьому випадку має комбінований характер, спираючись одночасно на обидва механізми — і транслітерації, і транскрипції. Вірогідно, що вихідною точкою є письмова форма *message*, однак для її відтворення засобами української абетки було обрано не прямий графічний відповідник, а літеру *е* — поширений субститут звука [æ], який в англійській мові часто позначається літерою *а*, як у вищерозглянутих прикладах типу *джем*, *менеджер*. Подібним чином проходив процес фонетичної адаптації і при запозиченні іменника *котедж* (від англ. *cottage* [kɒtɪdʒ]). Така строката картина адаптації голосних має цілком об'єктивні причини, а саме розрізнення в англійській мові значно більшої кількості голосних, що унеможлиблює вироблення несуперечливих правил відтворення фонетичної форми англізмів, адже англійські звуки мають надлишкову з позиції української фонетики кількість диференційних ознак. Можна припускати вплив на процес засвоєння іншомовної лексики також акомодатії та фонетичного оточення, які визначають вибір субституту в конкретних словах, що потребує подальшого дослідження. Релевантною є й тематична належність лексики, адже запозичення з ІТ-сфери тяжіють до оформлення через транслітерацію, що пояснюємо переважанням письмового каналу в комунікації в цій галузі.

Специфічно українську проблемну зону становить адаптація англізмів, що містять [i] та [i:]. У цій ситуації вступає в дію додатковий чинник, а саме сформована традиція передачі голосного високого піднесення залежно від характеру попередньої приголосної або як [и], або як [і] (так зване правило дев'ятки): *айсінг*, *брендинг*, *скрінінг*, *дебрифінг*, *джеробінг*. В узусі спостерігаємо коливання форми, коли поряд з нормативним написанням через *и* нові англізми містять літеру *і*, яка позначає звук, наближений до оригіналу за звучанням: *рیمейк/рімейк*, *тінейджер/тінейджер*. Як відомо, українська фонетична система містить протиставлення приголосних за м'якістю-твердістю, тож немає власне структурних перепон, які б перешкоджали використанню при адаптації звука [і], що, мабуть, і визначає поширеність в узусі відхилень від правила дев'ятки.

Істотною зоною розбіжностей між англійською мовою, з одного боку, та українською й сербською — з другого, є відсутність в останніх дифтонгів. Загалом дифтонги можна адаптувати шляхом або їх реінтерпретації як двох окремих звуків, або монофтонгізації через усунення короткого компонента. В українській мові англізми з дифтонгами [aɪ] та [eɪ] традиційно передаються як сполучення голосного та сонорного приголосного [й]: *ангрейд*, *байкер*, *дайджест*, *діджей*, *драйв*, *інтерфейс*, *сайт*. Дифтонг [əʊ] передається через сполучення голосної з [у] або [в]: *шоу*, *томагавк*, *астронавт*. Хоч іноді на-

явна монофтонгізація із втратою короткого голосного: *глезер, Девід, тост*. У сербській мові ці два способи адаптації є однаково поширеними. У деяких випадках англійські дифтонги монофтонгізуються (*безбол, гренфрут, коктейл, беи*), а в інших передаються послідовністю голосної та сонорної приголосної (*лајнер, драјв, бојлер, шов, томахаук*). Безумовно, в разі монофтонгізації більш вираженою є орієнтація на вимову, двокомпонентна передача, натомість, підкріплена графічно. Структурних чинників, які б визначали перевагу першого або другого способу відтворення дифтонгів, не простежуємо, тому вибір субститутів дифтонгів, вірогідно, має суб'єктивне підґрунтя і спирається на сформовану в мові традицію.

Адаптації шляхом транслітерації, як правило, зазнають англізми, які належать до фонду слів латинського та грецького походження. Зокрема, англійські запозичення укр. *аеробіка, креативний*, серб. *аеробика/аеробик, креативан* набувають відмінної порівняно з мовою-джерелом вимови, що насамперед стосується складу голосних. Головним чинником вибору способу засвоєння лексеми в цьому випадку, очевидно, є традиція передачі латинських і грецьких літер українською та сербською мовами. Значним є вплив традиції і на передачу афіксів, що ми розглянемо нижче.

Одним з наслідків складного процесу фонетичної адаптації англізмів є неусталеність їхньої форми. Узус засвідчує варіативність фонетичного складу запозичень навіть у тих випадках, коли їх написання (і, відповідно, звучання) вже було кодифіковано в словниках: укр. *дистрибуція/дистрибуція, месидж/меседж, перформенс/перформанс, ріелтор/ріелтер/ріелтор, скрінговий/скрінговий, бігборд/бігборд, гендерний/гендерний, трафік-менеджер/трафік-менеджер*. Частина таких коливань можна пояснити місцевою мовною ситуацією, а саме співіснуванням української та російської мов, наслідком чого є значна кількість білінгвів (у тому числі пасивних), які недостатньо засвоїли фонетичні норми української мови і, відповідно, передають англійські [i] та [i:] як [i] у позиціях, де в літературній українській мові, як ми вже зазначали, виступає звук [и]. З іншого боку, не можна нехтувати й зростанням ролі усного каналу англо-української взаємодії на сучасному етапі, що також посилює тенденцію до варіювання фонетичного складу.

Процес фонетичної адаптації англізмів до німецької мови має відмінний характер. Як відомо, німецька мова використовує латинську графіку, що об'єктивно полегшує процес адаптації англізмів, оскільки зникає потреба в окремому етапі графічної адаптації до системи німецького письма. Наслідком цього є відсутність варіативності графічної форми англізмів, яку ми спостерігали в розгляданих слов'янських мовах, у яких деякі запозичення на початкових етапах мають декілька варіантів відтворення на письмі. У німецькій мові запозичення здебільшого залишаються в оригінальній графічній формі, зберігаючи її тривалий час: *Aide, Airline, Bowling, Cake, Camping, Charter, Fan, Fun, Jet, Manager, Patchwork, Spam, Tool, Whiskey*. Вимова запозичень поступово адаптується до німецької фонологічної системи, що ускладнює правила читання німецькою мовою і підвищує вимоги до освітнього рівня мовців. Усталена вимова запозичень наводиться в тлумачних словниках і словниках іншомовних слів. Подібний підхід до передачі іншомовної лексики притаманний не лише німецькій мові. Він застосовується і в самій англійській, де апелятиви та пропріативи, перенесені з мов, у яких використовується латинський алфавіт, залишаються в оригінальній графічній формі. Унаслідок застосування такої практики спосіб відтворення звучання

іншомовних імен значною мірою залежить від правил читання мови-реципієнта, що подекуди спричиняє значні модифікації форми імені. Так, прізвище відомого американського політика польського походження *Brzezinsky* може читатися з опертям на англійську, а не на польську мову з вимовою ініціальної групи приголосних як [brez]. Таким чином, процес фонетичної адаптації значною мірою залежить не лише від ступеня подібності або відмінності фонетичних систем, але й від культурної традиції.

Звичайно, використання німецькою та англійською мовами однієї графічної системи не знімає необхідності фонетичної адаптації, яка не є одномоментним актом, а триває в часі, що приводить до існування фонетичних варіантів англізмів. Насамперед це стосується тих англійських запозичень, що містять групи **st** та **sp**, які відповідно до орфоепічних норм німецької мови повинні вимовлятися як [ʃt] та [ʃp]. Однак нові запозичення певний час можуть зберігати англійську вимову початкової групи приголосних: *Spat, Speaker, Speed, Starlet, Steak*.

Фонетична адаптація має також просодичну складову частину, яка зазвичай залишається поза межами аналізу в теорії мовних контактів. Деякі запозичення зберігають наголос на тому самому складі, що й у мові-оригіналі: укр. *бізнес, джемпер, менеджер, теніс*. Але в інших випадках можна спостерігати перехід наголосу в напрямку кінця слова: укр. *віндсерфінг, волейбол, дреднот, комфорт, кросворд, телефон*. Таке явище не надається до витлумачення в межах зіставлення систем української та англійської мов, яким властивий вільний незв'язаний наголос. Подібний процес наявний і в німецькій мові, коли відбувається переміщення наголосу англізмів на більш звичну для німецької мови позицію ближче до кінця слова (*Radar*), що В. Лепольд пов'язує з попереднім французьким впливом, який витворив відповідну модель просодичної адаптації запозичень [Leopold]. З цією думкою важко не погодитися, оскільки деякі старі англізми в українській і російській мовах також демонстрували тенденцію до наголошування в кінці слова, як от *баскетбол, бюджет, футбол*. Таким чином, саме контакт з французькою мовою вплинув на формування просодичних моделей адаптації іншомовної лексики. Однак, на нашу думку, є підстави стверджувати, що на сучасному етапі ця тенденція зникає, і запозичення з англійської зберігають наголос на тому місці, де він стоїть в оригіналі. Показовими в цьому відношенні є ті метаморфози, які відбулися з новими запозиченнями *маркетинг* та *фейсбук*, що спочатку отримали в узусі наголос, відповідно, на передостанньому та останньому складах, але потім він перемістився на перший склад, як у мові-джерелі. Зміщення наголосу в запозичених словах на останній склад у сербській унеможлиблює її просодична система, а саме пересування наголосу в штокавському діалекті, який ліг в основу літературної мови, в напрямі до початку слова, унаслідок чого останній склад залишається ненаголошеним. Тому французькому просодичному впливу перешкождали в сербській мові власне системні чинники.

Іншомовна лексика обов'язково проходить стадію **морфологічної адаптації**, тобто пристосування запозичень до граматичної системи мови, що полягає у їх входженні до тієї або іншої частини мови. Що стосується синтетичних сербської та української мов, то морфологічна адаптація передбачає набуття запозиченою лексею формальних ознак відповідних частин мови. Найпростішою є ситуація з адаптацією іменників, оскільки їх оформлення може відбуватися без застосування дериваційних компонентів.

Такі запозичення входять до групи іменників чоловічого роду, при цьому в мові-джерелі запозичена основа може бути як коренем (наприклад, *бізнес*, *клін*, *теніс*), так і комбінацією кореня та афікса або декількох коренів, які на базі української мови спрощуються, перетворюючись на нерозкладений корінь (*коктейль*, *перформанс*, *римейк*). Механізм граматичного пристосування англізмів до системи сербської мови є в основному типологічно подібним до тих процесів, які відбуваються в українській мові, що зумовлено ізоморфізмом слов'янських граматик (як морфології у вузькому сенсі, так і словотвору). Більшість запозичених іменників у ній потрапляють до категорії чоловічого роду відповідно до характеру закінчення: *филм*, *клуб*, *сajт*.

У німецькій мові перший етап процесу запозичення іменників полягає в набутті ними артикля та написанні з великої літери, що сигналізує про вхід лексеми до категорії іменника. Процес віднесення до роду ускладнюється з огляду на відсутність у німецькій граматиці чіткої кореляції між закінченням та родом іменників. До парадигми чоловічого роду входять іменники, які містять суфікс **-er/-or**: *der Bestseller*, *der Biker*, *Mountainbiker*, *der Monitor*, *der Synthesizer*. Проте в більшості випадків дериваційні показники належності до певного роду відсутні, тому істотну роль у процесі адаптації відіграє семантика, а саме родова належність німецького відповідника, близького за значенням до запозичення. Вірогідно, що саме семантичний чинник зумовив вибір роду в таких прикладах: *der Hit (der Schlager)*, *die Show (die Ausstellung)*, *die Chart (die Karte)*, *die Daily Soap (die Seife)*, *die Performance (die Ausstellung)*, *die Story (die Geschichte)*, *das T-short (das Hemd)*, *die Old Economy (die Wirtschaft)*, *die Mail (die Poste)*. У дужках наведено німецькі відповідники, які, на нашу думку, вплинули на віднесення конкретного іменника до певного роду. У деяких випадках граматична адаптація за родом має довільний характер: *das Outfit*, *der Job*, *das Know-how*.

Складнішою є ситуація з адаптацією іменників, що містять афікси латинського або грецького походження. Як правило, у таких випадках маємо справу із субституцією суфікса на формант, наявний у складі інтернаціоналізмів у мові-реципієнті. Ці афікси в англізмах поєднуються з коренями як латинського, так і питомо англійського походження. Насамперед ідеться про абстрактні суфікси **-ism**, **-ition**, які в українській мові передаються формантами **-изм/-ізм**, **-ція** (*аболіціонізм*, *дистрибуція*), та агентивний суфікс **-or/-er**, що в українській заміщається суфіксом **-ер/-єр/-ор**, хоча в англійській мові кінцевий приголосний є або німим, або дуже слабким (залежно від варіанта англійської мови): *андеррайтер*, *баєр*, *нейджер*, *рієлтор*. Вибір конкретної реалізації останнього суфікса зумовлений його написанням через літери **e** або **o** в англійській мові, тобто адаптація спирається на механізм транслітерації. Типологічно подібний характер має адаптація англізмів з інтернаціональними суфіксами в сербській: **-изам** (*гангстеризам*); **-ција** (*копродукција*, *медитизација*, *рандомизација*); **-єр/-єр/-ор** (*комп'ютер*, *монитор*, *снайпер*, *трактор*) та німецькій мовах: **-ismus** (*Abolitionismus*, *Behaviorismus*); **-ition** (*Distribution*); **-or/-er** (*Lecturer*, *Monitor*, *Thriller*). У цьому разі, на наш погляд, є підстави твердити про комбіновану фонетично-дериваційну адаптацію, під час якої український, німецький або сербський відповідник інтернаціонального суфікса визначає родову належність іменника. Уважаємо, що процес засвоєння мовою запозичень-інтернаціоналізмів можна охарактеризувати як автоматичну конверсію, під якою У. Вайнрайх розумів такий тип відношень, коли в генетично пов'язаних мовах встановлюється автоматична

відповідність між певними формантами двох мов [Вайнрайх : 23]. Таким чином, пристосування англізмів у вищерозглянутих випадках відбувається під впливом традиції оформлення інтернаціональної лексики в мові-реципієнті.

Чинник системності відіграє вирішальну роль при освоєнні англізмів, які містять суфікс **-ing**. Цей формант транслітерується, адже в англійській вимові комбінація приголосних літер **n** і **g** позначає носовий [ŋ], натомість у всіх трьох розглянутих мовах у складі цього суфікса з'являється звук [g]: укр. **-инг/-інг** (*айсинг, брендинг, маркетинг, скринінг, слябінг*); серб. **-инг** (*блуминг, допинг, дриблінг, цогинг, інженеринг, крекінг, маркетинг, слабінг, смокінг, степлінг*); нім. **-ing** (*Bungee-Jumping, Camping, Casting, Mountainbiking, Timing*). Англійські герундіальні форми в німецькій мові входять до категорії середнього роду, очевидно, під впливом родової належності німецьких віддіслівних іменників на зразок *das Stehen*. В Україні в узусі подекуди можна спостерігати випадки передачі цього суфікса як **-инг**: *дебрифінг, банді-джемпінг*. Використання такої моделі транслітерації, на нашу думку, невиправдане, оскільки вона не є ближчою до англійської вимови порівняно з усталеною **-инг**. Скоріше за все, появу подібних прикладів можна витлумачити як дію принципу гіперкоректності при транслітерації.

Іменники *pluralia tantum* проходять адаптацію до системи української мови за кількома моделями. По-перше, переноситься англійська основа без закінчення, до якої додається типова флексія множини: *бриджі, шорти, пікулі*. По-друге, відбувається реінтерпретація англійського слова в цілому як основи іменника з додатковим оформленням українським показником множини: *джинси, рельси, чіпси*. У цих двох моделях англізм зберігає граматичну семантику множини. Третя модель передбачає дещо складніші трансформаційні процеси, коли форма множини переосмислюється як однина: *пірс, турнепс*. Ці запозичення в українській мові можуть належати як до групи речовинних іменників, що не мають множини (*турнепс*), так і до звичайних загальних назв, які мають повні парадигми (*пірс — пірси*). Остання модель адаптації більше властива сербській мові, де іменники *pluralia tantum* часто переосмислюються як однина: *чипс, шорц/шорци, цинс*. У німецькій мові ці іменники здебільшого зберігають належність до категорії *pluralia tantum*: *die Shorts, die Jeans, die Chips*, хоча й не послідовно: *das Puzzle*.

Неадаптованими до системи словозміни в українській залишаються деякі іменники, які закінчуються в англійській мові на голосну, крім [a]: *дербі, віскі, інтерв'ю*. У сербській мові до парадигм відмінювання не інтегруються лише поодинокі іменники-екзотизми: *бренди, леди*. Інші англізми з вокальним закінченням **-и** (*дерби, хупи, інтерв'ю, такси, виски*) входять у сербській мові до категорії чоловічого роду. У непрямих відмінках вони набувають епентетичного **-j**: *боди — бодіја, рагбі — рагбіја, лоби — лобіја, хоби — хобіја*. Англізми, які закінчуються на **-о**, включаються в сербській мові в звичайну парадигму середнього роду (*торпедо, ватерполо*). Відмінкових закінчень чоловічого роду у сербській мові, на відміну від української, набувають також запозичені аббревіатури на зразок *ОЕБС, НАТО, УНЕСКО, УН, ЕУ тощо*. При цьому графічно англійська основа відділяється від питомої сербської флексії дефісом: *НАТО-а, ОЕБС-а*.

Інші частини мови, зокрема прикметники та дієслова, у слов'янських мовах повинні набути відповідних суфіксів перед включенням їх до системи словозміни, тобто дериваційний етап адаптації має обов'язковий характер. В українській мові до продуктивних суфіксів, за допомогою яких тво-

ряться прикметники від англiзмiв, належать **-н-**: *андеграундний, гендерний, дисконтний, конвеєрний, масмедiйний, офшорний, прiпейдний, софтверний, чартерний*; **-ев-/-ов-**: *демпiнговий, iмiджевий, консалтинговий, маркетинговий, лiзинговий, прайсовий, скринiнговий, тракiнговий, хеджинговий*; **-ськ** : *гакерський, девелоперський, дi-джейський, ескейпiстський, iнсайдерський, мейнстрiмiвський, продюсерський, тiнейджерський*. На вибiр суфiкса може впливати продуктивнiсть суфiксiв у мовi. Так, зберiгають свою активнiсть суфiкси **-н-**, **-ов-**, **-ськ-**, якi були продуктивними серед новотворiв української мови у 1950-70-х рр. [Коломiєць : 288]. Релевантними можуть бути також iншi чинники, зокрема морфемний склад запозичень. Наприклад, англiзми, що мiстять елемент **-iнг**, традицiйно будують в українській мовi прикметник з використанням суфiкса **-ов-**, в основi чого, очевидно, лежить iнтенцiя спрощення вимови. Складним у теоретичному планi залишається питання про первиннiсть запозичення iменника чи прикметника. Мабуть, усе ж таки є бiльше пiдстав уважати, що спочатку запозичується iменник, а вже вiд нього утворюються похiднi прикметники, адже першi позначають новi реалiї та поняття, якi переносяться в лiнгвокультуру. Але водночас не слiд залишати поза увагою два такi моменти. По-перше, трапляються випадки, коли iменник не запозичується, а одразу за iншомовним зразком утворюється прикметник (*прiпейдний*). По-друге, швидка поява прикметникiв (майже одночасно з iменниками) свiдчить про те, що їх утворення може вiдбуватися паралельно, оскiльки виникає потреба не тiльки в номiнацiї певних явищ, нових для української мовної картини свiту, але й в утвореннi вiдповiдних вiдносних прикметникiв.

У сербській мовi при деривацiйнiй адаптацiї прикметникiв застосовуються суфiкси **-н-/-ан-** (*боjkотни, виртуелни, клубни, компатибилан, кон-традикторан, софистицирани, стандардан, стартни, флексибилан*); **-ск-/-шк-/-чк-** (*голфски, интернетски, компjутерски, лифтовски, лобистички, маркетиники, панкерски, радарски, рагбiјски, спортски, спринтерски, тенковски, тениски, тимски, тинејџерски, хакерски*). Суфiкс **-ов-/-ев** у сербській мовi, на вiдмiну вiд української, виявився непродуктивним для адаптацiї запозичень, вiрогiдно, з огляду на активнiсть у сербській класу присвiйних прикметникiв, засобом творення яких є саме цей формант.

У нiмецькiй мовi прикметники починають використовуватися в узусi, не набуваючи питомих суфiксiв, а одразу включаючись до парадигми вiдмiнювання, тобто деривацiйний етап адаптацiї має факультативний характер: *brandneu, clever, cool, desaströs, digital, fair/unfair, fit, fragile, kreativ, multimedial, quick, sexy, smart*. Деякi з цих прикметникiв утворенi вiд iнтернацiональних коренiв, що полегшує входження таких лексем до системи нiмецькiй мови. У мовленнi прикметники-неологiзми вiльно узгоджуються з iменниками за правилами нiмецькiй граматики: *eine coole Studentenzeit, das creative Chaos, die simple Mischung*. Простота iнтеграцiї англiйських прикметникiв до нiмецькiй мови зумовлена генетичною та граматичною близькiстю цих мов, що й визначає бiльшу iнтенсивнiсть контакту в цiй мовнiй парi. Цiкавiшими в загальнотеоретичному планi є випадки входження таких невідмiнюваних прикметникiв англiйського походження до синтетичної сербської мови, якi засвiдчено в узусi: *нон-стоп, панк, секси, супер, фер*. Деякi з них навiть кодифiкованi в нормативних словниках з примiткою «не-вiдмiнюваний». Такий процес є виявом тенденцiї до аналітизму, яка дiє в умовах iнтенсивного мовного контактування.

У слов'янських мовах дієслова завжди зазнають дериваційної адаптації. В українській вони переважно отримують суфікс **-ува/-юва**: *клонувати, лобіювати/пролобіювати, міксувати/зміксувати, мітингувати/ помітингувати, продюсувати, сканувати/відсканувати*. Дієслово *піарити* породжене вже власне на українському ґрунті і, очевидно, тому має інший суфікс. Єдина модель утворення видової пари відсутня, що зрозуміло, з огляду на складність та багатоплановість семантичних відношень у межах категорії виду. Деякі дієслова залишаються двовидовими: *бойкотувати, експортувати, імпортувати, інсталиувати, клонувати*.

У сербській мові наявний ширший спектр суфіксів, за допомогою яких відбувається адаптація дієслів англійського походження: **-ова-** (*бојкотовати, допинговати, филмовати, флертовати, киднаповати, компјутеризовати, митинговати, скрембловати, спринтовати, сурфовати, суспендовати*); **-пра-** (*дизајнирати, дрогирати, коинцидирати, лобирати, нокаутирати, паркирати, скринирати, скенирати*); **-а-** (*боксати, дриблати*), **-иса-** (*интервјуисати, мониторисати, промовисати*). Поширеність суфікса **-пра-** відображає, очевидно, попередні впливи на сербську мову з боку німецької та французької, де поширений цей афікс. Деякі запозичені дієслова мають дублетні форми: серб. *боксати/боксовати, дриблати/дрибловати, миксати/миксовати, спринтовати/спринтати*. При утворенні дієслів доконаного виду часто використовується префікс **ис-/из-**: *изблефирати, издриблати, истетовирати*. У багатьох випадках дієслова залишаються двовидовими. Після дериваційної адаптації дієслова включаються в стандартні парадигми дієвідмінювання.

У німецькій мові граматична адаптація дієслів відбувається без дериваційної стадії і вони зразу набувають флексії інфінітива, включаючись у регулярні моделі дієвідмінювання: *boomen, chatten, chartern, designen, downloaden, jobben, koproduzieren/coproduzieren, managen, mobben, shoppen, surfen, upgraden*. Однак деякі дієслова все ж виявляють дериваційну активність і отримують власне німецькі префікси, які конкретизують їхню семантику. Потреба в дериваційній адаптації в таких випадках, очевидно, зумовлена кількома причинами. По-перше, префікс увиразнює транзитивний характер дієслів, як-от у випадку *anklicken* та *verfilmen*. По-друге, префікс є засобом засвоєння англійських фразових дієслів. Наприклад, дієслово *einlogen* утворене від англ. *log in* шляхом калькування структури останнього, адже англійським фразовим дієсловом у німецькій функціонально відповідають дієслова, утворені у префіксальний спосіб.

Таким чином, процес пристосування англійських запозичень до систем мов-реципієнтів зумовлений як внутрішньомовними, так і зовнішньомовними чинниками. Зростання ролі усних каналів у комунікації і, відповідно, мовних контактах, привело до збільшення ваги транскрипції в процесах фонетичної адаптації. За відсутності близьких субститутів вибір фонем часто має суб'єктивний і непослідовний характер. Крім того, важливим чинником, який впливає на процес адаптації, є культурна традиція. Так, у німецькій мові запозичення на початковому етапі побутують в англійській графічній формі, поступово пристосовуючись до системи мови. Натомість в українській та сербській мовах графічна та, відповідно, фонетична адаптація відбувається одразу після запозичення. Засвоєння лексем, які містять інтернаціональні компоненти, також значною мірою спирається на традиції їх відтворення, які були вироблені в тій або іншій мові. Процес граматичної адаптації, нато-

мість, має уніфікованіший характер, адже англізми інтегруються в систему мови-реципієнта за допомогою типових формантів. У слов'янських мовах обов'язковим є дериваційний етап, що ускладнює запозичення прикметників та дієслів. Близькість граматичних систем англійської та німецької мов, навпаки, уможливорює безперешкодне поширення в німецькій мові англійських мовних ресурсів.

ЛІТЕРАТУРА

- Ажнюк Б. М. Мовні зміни на тлі деколонізації та глобалізації. *Мовознавство*, 2001. № 3. С. 48–54.
- Античные теории языка и стиля. Москва; Ленинград : ОГИЗ, Соцэжгиз, 1936. 344 с.
- Булаховський Л. А. Вибрані праці : в 5 т. Київ : Наук. думка, 1975. Т. 1. 495 с.
- Вайнрайх У. Языковые контакты. Київ : Вища шк., 1979. 264 с.
- Велики речник страних речи и изрза /уред. И. Клајн, М.Шипка. Нови Сад : Прометеј, 2006.
- Жирмунский В. М. Национальный язык и социальные диалекты. Ленинград : Гослитиздат, 1936. 300 с.
- Карпіловська Є. А. Тенденції розвитку сучасного українського лексику: чинники стабілізації інновацій. *Українська мова*. 2008. № 1. С. 24–35.
- Коломієць В. Т. Розвиток лексики слов'янських мов у післявоєнний період. Київ : Наук. думка, 1973. 304 с.
- Лісогуб Л.І. Особливості граматичного освоєння англійських запозичень у німецькій мові у сфері економіки. *Наукові записки НАУКМА. Філологічні науки*, 2000. Т. 18. С. 85–88.
- Лісогуб Л. І. Функціонування запозичених англійських термінів економічної терміносистеми у німецькій мові. *Вісн. Запоріж. держ. ун-ту*. 2002. № 4. С. 77–81.
- Муромцева О. Г. Розвиток лексики української літературної мови в другій половині XIX на початку XX ст. Харків : Вища шк., 1985. 152 с.
- Прокопова Л. І. Тенденції розвитку сучасної німецької мови. *Мовознавство*. 2002. № 2–3. С. 63–66.
- Рыбалкин В. С. Арабская лексикографическая традиция. Киев : Наук. думка, 1990. 148 с.
- Саплін Ю. Ю. Внутрішні і зовнішні чинники білінгвістичної взаємодії лексики. *Мовознавство*. 1991. № 3. С. 42–49.
- Слаба О. В. Англоамериканізм в лексико-семантичній системі сучасної німецької мови (на матеріалі галузевої лексики економіки) : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Київ, 2003. 19 с.
- Словник іншомовних слів / ред. Л. О. Пустовіт. Київ : Довіра, 2000. 1017 с.
- Словник іншомовних слів: тлумачення, словотворення та слововживання / ред. С. П. Бибики, Г. М. Сюта. Харків : Фоліо, 2006. 623 с.
- Стишов О. А. Українська лексика кінця XX століття (на матеріалі мови засобів масової інформації). Київ : Видавн. центр КНЛ, 2003. 388 с.
- Carstensen B. Englische Einflüsse auf die Deutsche Sprache nach 1945. Heidelberg : Winter Universitätsverlag, 1965. 296 s.
- Das Fremdwörterbuch. Mannheim; Zürich : Dudenverlag. 2010.
- Haugen E. The Ecology of Language. Stanford : Stanford University Press, 1972. 366 p.
- Leksikon stranih reči i izraza / ured. M.Vujaklija. Beograd : Prosveta, 1986.
- Leopold W. F. English influence on Postwar German. *University of Nebraska Studies*. 1967. № 36. 85 p.
- Surdučki M. Srpskohrvatski i engleski u kontaktu. Novi Sad : Matica srpska, 1978. 370 s.

REFERENCES

- Antichnye teorii yazyka i stilya (1936). Moscow–Leningrad: OGIZ, Socjkgiz. [In Russian].
- Azhniuk B. M. (2001). Movni zminy na tli dekolonizatsii ta hlobalizatsii. *Movoznavstvo*, (3), 48–54. [In Ukrainian].
- Bulakhovskyy L. A. (1975). Vybrani pratsi v piaty tomakh. T. 1. Kyiv: Naukova dumka. [In Ukrainian].
- Carstensen B. (1965). Englische Einflüsse auf die Deutsche Sprache nach 1945. Heidelberg: Winter Universitätsverlag.
- Das Fremdwörterbuch (2010). Mannheim, Zürich: Dudenverlag.
- Haugen E. (1972). *The Ecology of Language*. Stanford: Stanford University Press.
- Karpilovska Ye. A. (2008). Tendentsii rozvytku suchasnoho ukrainskoho leksykonu: chynnyky stabilizatsii innovatsii. *Ukrainska mova*, (1), 24–35. [In Ukrainian].
- Kolomiiets V. T. (1973). Rozvytok leksyky slovianskykh mov u pisliavoyennyi period. Kyiv: Naukova dumka. [In Ukrainian].
- Leksikon stranih reči i izraza (1986). Vujaklja M. (Ed.) Beograd: Prosveta.
- Leopold W. F. (1967). English influence on Postwar German. *University of Nebraska Studies*, (36).
- Lisohub L. I. (2000). Osoblyvosti hramatychnoho osvoiennia anhliiskykh zapozychen u nimetskii movi u sferi ekonomiky. *Naukovi zapysky NaUKMA. Filolohichni nauky*. (18), 85–88. [In Ukrainian].
- Lisohub L. I. (2002). Funktsionuvannia zapozychenykh anhliiskykh terminiv ekonomichnoi terminosystemy u nimetskii movi. *Visnyk Zaporizkoho derzhavnoho universytetu*, (4), 77–81. [In Ukrainian].
- Muromtseva O. H. (1985). Rozvytok leksyky ukrainskoi literaturnoi movy v druhii polovyni XIX — na pochatku XX st. Kharkiv: Vyscha shkola. [In Ukrainian].
- Prokopova L. I. (2002). Tendentsii rozvytku suchasnoi nimetskoj movy. *Movoznavstvo*, (2–3), 63–66. [In Ukrainian].
- Rybalkin V. S. (1990). Arabskaya leksikograficheskaya tradiciya. Kyiv: Naukova dumka. [In Russian].
- Saplin Yu. Yu. (1991). Vnutrishni i zovnishni chynnyky bilinhvistychnoi vzaiemodii leksyky. *Movoznavstvo*, (3), 42–49. [In Ukrainian].
- Slaba O. V. (2003). Anhloamerykanizmy v leksyko-semantichnii systemi suchasnoi nimetskoj movy (na materialii haluzevoi leksyky ekonomiky): abstract of Cand of Philol. Sc. diss. Kyiv National Linguistic University. [In Ukrainian].
- Slovyk inshomovnykh sliv. L. O. Pustovit (Ed.). Kyiv: Dovira, 2000. [In Ukrainian].
- Slovyk inshomovnykh sliv: tlumachennia, slovotvorennia ta slovovzhyvannia. S. P. Bybyk, H. M. Siuta (Eds.). Kharkiv: Folio, 2006. [In Ukrainian].
- Styshov O. A. (2003). Ukrainska leksyka kintsia XX stolittia (na materialii movy zasobiv masovoi informatsii). Kyiv: Vydavnychiy tsentr KNL. [In Ukrainian].
- Surdučki M. (1978). Srpskohrvatski i engleski u kontaktu. Novi Sad: Matica srpska.
- Vajnrāj U. (1979). Yazykovye kontakty. Kyiv: Vyscha shkola. [In Russian].
- Veliki rechnik stranih reči i izraza. Ed by I. Klajn, M. Shipka Novi Sad: Prometej, 2008. [In Serbian].
- Zhirmunskij V. M. (1936). Nacional'nyj jazyk i social'nye dialekty. Leningrad: Goslitizdat. [In Russian].

H.V. ZYMOVETS

O. O. Potebnya Institute of Linguistics of National Academy of Sciences of Ukraine
Kyiv, Ukraine.

Email: galynazymovets@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-6232-7469>

FACTORS UNDERLYING ADAPTATION OF LOANWORDS INTO SYSTEM OF LANGUAGE

The article elaborates on ways of English loanwords integration into Ukrainian, with comparison to the situation in German and Serbian. The subject matter of research includes processes of adaptation in phonetics and grammar of the above-mentioned languages. The main intralinguistic factor that influences adaptation process is disparity of phonetic and grammar level configuration of languages in contacts. English has an affluent system of vowels that causes necessity of simplification of a phonetic form of English borrowings in other languages. The major factor of phonetic adaptation is an existing tradition of conveying sounds in loanwords in a certain way. However, nowadays transcription also plays a significant role in phonetic adaptation, i.e. integration of loanwords is based on their pronunciation rather than spelling. Uncertainty of patterns for conveying sounds of foreign languages in loanwords leads to variability of phonetic form of English loanwords at the initial stage of their functioning in the recipient language. Grammar adaptation involves adjusting of loanwords to the recipient language. Its course depends on morphological type of language and affinity. The research has revealed main patterns how English loanwords obtain the category of gender, which is absent in English. These patterns are based on both formal and semantic factors. Moreover, the author considers the ways of pluralia tantum nouns integration into the system of the recipient language. The analysis has shown that there is a typological difference between borrowing process on the one hand in Slavic languages and on the other hand in German, i.e. Slavic languages, unlike German, have obligatory derivational stage for verbs and adjective adaptation, which makes process of borrowing more complicated in Slavic languages.

Keywords: borrowing, English loanword, adaptation, substitution, language influence.

Дата надходження до редакції — 28.10.2021

Дата затвердження редакцією — 02.11.2021